

Ett korpöde

Bill Douhan

När jag började titta på fåglar i slutet av 1960-talet var korpen en ovanlig art i Uppland. I den östra delen av landskapet var den ytterst ovanlig, men det fanns en liten hushållstipp på skogen nordväst om Edsbro dit vi åkte under vintern med förhoppningen att få se arten. Det var långt ifrån säkert att vi skulle lyckas, men hade det nyligen levererats något matnyttigt, t.ex. resterna efter en slakt, kunde vi med tur få se någon eller några få individer. Den korp som jag ett par år senare, i januari 1970, såg flyga över Norrtälje var en anmärkningsvärd observation.

Under 1970-talet ökade korpen kraftigt i Uppland vilket gjorde att den blev en allt oftare sedd gäst även i Roslagen. Vi vet inte när den första häckningen ägde rum här, men den första konstaterade var ett par vid bo söder om Norrtälje 1978. Därefter har arten ökat kraftigt och är som bekant numera en allmänt förekommande häckfågel i hela Uppland. Förekomsten är koncentrerad till fastlandet, men flera revir har under senare tid etablerats även i skärgården. Flertalet av skärgårdskorparna finns i de inre delarna, men sedan några år tillbaka ses arten regelbundet så långt ut som på Svenska Högarna. Det är inte uteslutet att den skulle kunna börja häcka även här i den yttersta skärgården. Mat finns i överflöd och kanske skulle något av de få träd som finns kunna duga som att häcka i.

Korpen är bara en i raden av stora fågelarter som har ökat kraftigt under senare tid. Andra tillhörande denna kategori är gråhäger, sångsvan, grågås, kanadagås, havsörn och trana. Skälet, eller skälen, till att dessa har ökat varierar från art till art. Minskat jakttryck är huvudskälet till att korp och grågås har expanderat, delvis även för sångsvan och trana. Miljögifter gjorde att havsörnen mins-

kade kraftigt fram till början av 1970-talet, men därefter sjunkande halter har gjort att den kunnat återkomma. Ett förbättrat näringsunderlag är orsaken till att arter som storskarv, häger och, inte minst, korp har kunnat öka. Flertalet av dem har också en hög reproduktionsförmåga och detta i kombination med det föregående ligger till grund för deras snabba expansion.

För korpens del handlar det om en återetablering i gamla häckningstrakter. Den ansågs tidigare vara ett skadedjur och långvarig förföljelse gjorde att den försvann som häckfågel från Uppland under 1800-talet. Korpen fanns dock kvar som häckande norr om oss och den ökade åter i antal när jakten på den efter hand avtog. Detta i kombination med förmåga att kunna producera många ungar och ett förbättrat näringsunderlag gjorde att den snabbt återinvandrade i de skogar där den tidigare hade häckat. Att den börjar häcka redan vid ett års ålder och att den kan bli mycket gammal bidrar givetvis till den snabba ökningstakten.

Att en korp kan bli gammal och att det kan bli många ungar under ett långt liv är något som jag nedan skall ge ett exempel på. I samband med sökandet efter häckande duvhökar i Roslagen hittades, som biprodukt, en korphäckning på Rådmansö, öster om Norrtälje, 1982. Paret häckade, som de vanligtvis gör, i en tall i kanten av en mosse och vid ett senare besök kunde fyra välväxta ungar ringmärkas. Det senare skedde till parets, särskilt honans, irritation och närgångna uppvaktning.

Under 1980-talet ringmärkte jag korpungar i flera revir i Roslagen, men under de därpå följande åren minskade min uppföljning av arten i takt med att de kända paren bytte boplatz eller helt försvann. Paret på

Tabell 1. Ringmärkning av korpungar i ett revir på Rådmansö i Norrtälje kommun 1982–2005.

År	Kullstorlek	Rullande fem- årsmedelvärde	År	Kullstorlek	Rullande fem- årsmedelvärde
1982	4		1994	4	4,40
1983	4		1995	4	4,20
1984	4		1996	4	4,20
1985	5		1997	4	4,00
1986	4	4,20	1998	3	3,80
1987	4	4,20	1999	5	4,00
1988	5	4,40	2000	3	3,80
1989	4	4,40	2001	4	3,80
1990	5	4,40	2002	4	3,80
1991	4	4,40	2003	3	3,80
1992	5	4,60	2004	3	3,40
1993	4	4,40	2005	2	3,20

Summa: 95 ungar under åren 1982–2005

Rådmansö fortsatte dock att häcka i samma mosse år efter år och även om de ibland bytte boträd fanns de kvar inom samma begränsade del av mossen. De fortsatte också att producera ungar. Så småningom var det bara detta revir som jag hade årlig kontroll på och jag beslutade mig för att fortsätta att besöka det så länge de fanns ungar att ringmärka.

Den 29 april 2006 återvände jag för 25:e året i följd till korpreviret i mossen på Rådmansö. Jag kom fram till fjolårets bo och kunde konstatera att det var rejält påbyggt, men att det var mycket lite kalk (=spillning) på marken därunder. Min första tanke var att nu hade det hänt, d.v.s. häckningen hade misslyckats. Något som ytterligare stärkte min misstanke var att ingen vuxen korp visade sig när jag började klättra upp mot boet. Mycket riktigt. Boet var utan ungar, men ordentligt påbyggt och ombonat. Det var här de hade försökt häcka även i år, men denna gång hade det inte gått vägen. Efter 24 lyckade häckningar var serien till slut bruten.

Så många lyckade häckningar i följd i samma revir måste rimligtvis vara ytterst ovanligt. Vad som gör det hela än mer anmärkningsvärt är att det troligen har varit samma hona under alla dessa år. Vad som fått mig att tro detta är hennes avvikande beteende vid boet. Vid andra boplatser har de

vuxna korporna alltid hållit sig på behörigt avstånd under mina besök för att ringmärka. Vissa har seglat högt upp i skyn och kraxat, andra har kommit närmare, men aldrig så nära som denna hona. Vanligtvis har de också avslöjat sin, och boets, närvaro genom att varna innan jag kom fram till boplatzen.

Under alla dessa år såg jag inte skymten av någon korp förrän jag kom fram till boet. Det var ofta först då jag började ta av mig ryggsäcken som hon plötsligt dök upp från ingenstans och började varna. Hon slog sig snart ned i toppen av något närstående träd och skällde upprört på mig. När jag började klättra lättade hon och flög an mot mig. Hon passerade på nära håll och ibland kände jag luftdraget från henne. Just när hon passerade kraxade hon i mitt öra. Med åren blev hon allt mer närgången och under de senaste åren satte hon sig på någon gren strax intill mig, bara på någon meters avstånd, men utom räckhåll. Där satt hon i all sin magnifika prakt, med resta nackfjädrar, ilsket huggande med näbben i den gren hon satt på utan att riktigt våga ta det sista steget och ge mig ett tjuvnypp. Ibland anlände även hanen till boet under mina besök, men han höll sig alltid på behörigt avstånd, seglande högt upp i skyn.

Jag kan inte med hundra procentig säkerhet säga att det verkligen var samma hona

under alla år, men allt talar för att det förhöll sig så. Inte bara beteendet utan även ungpåproduktionens utveckling. Under de första sexton åren hade hon alltid fyra eller fem ungar och den genomsnittliga ungpåproduktionen (rullande femårsmedelvärde) ökade från 4,2 ungar/häckning till som mest 4,6 efter elva år (se Tabell 1). Därefter minskade medelvärdet så sakteliga och efter 17 år hade hon för första gången bara tre ungar. Efter en återgång till fem ungar 1999 låg antalet på tre eller fyra under de därpå följande åren, men 2005 fanns bara två ungar att ringmärka. Under de två sista åren sjönk medelvärdet kraftigt och var efter 2005 nere på 3,2 ungar/häckning för de senaste fem åren. Sammanlagt ringmärkte jag 95(!) ungar i de tre bon som paret alternerade mellan inom ett ytterst litet område i mossen under dessa 24 år.

Att en hona är som mest produktiv efter några år anses som normalt och att fertiliteten senare avtar med stigande ålder är också känt från andra arter. Även detta talar således för att det har varit samma hona som sammantaget har lyckats så väl med sina häckningar. Det kändes givetvis trist, om än ett med åren allt mer väntat resultat, att inga ungar skulle bli flygga detta år och jag undrade givetvis om "hon" fortfarande fanns i livet.

Att inga ungar blev flygga 2006 är helt klart, men det är givetvis inte säkert att det kommit ungar på vingarna under alla de år jag ringmärkt. Det är mycket som kan hända mellan ringmärkningstillfället och tidpunkten för att de blir flygga. Sannolikt har dock det stora flertalet verkligen lämnat boet och en indikation på att så varit fallet är att jag erhållit återfynd från hälften av de kullar jag ringmärkt.

Sammantaget har jag erhållit 16 återfynd (16,8 %). Flertalet har rapporterats funna inom Uppland, men det finns också två från Gästrikland och ett från Södermanland. Det mest avlägsna var den ungfågel som återfanns våren därpå i Västergötland. En återfyndsprocent på (hittills) nära 17 procent kan tyckas vara relativt hög, men korpen är en stor fågel

och med en kostvana som gör den illa sedd bland jägare. Av den senare anledningen har den ägnats visst intresse från jägarna och fem av återfynden berättar om att de skjutits vid åtel medan två har blivit tagna av daga på annat sätt. Ytterligare sex har rapporterats som "funna" och det förefaller troligt att flera av dessa också har slutat sina dagar genom människans försorg. Resterande fem har alla avlästs vid åtel, en av dem vid två tillfällen med nära två års mellanrum, och någon eller några av dessa kan teoretiskt fortfarande vara i livet.

Flertalet av återfynden har rapporterats från det första levnadsåret, vanligtvis under den första vintern, och det är bara fem som blivit äldre än ett år. Den äldsta återfanns död efter nära sex år och den näst äldsta efter fem och ett halvt år. Ingen av dem har således ens kommit i närheten av den ålder som deras moder här antas ha uppnått. Det kan finnas flera förklaringar till det. Att de flesta rapporteras från sitt första levnadsår är fullt rimligt och beror på att det i första hand är de oerfarna ungfågeln som av olika skäl råkar illa ut. Med tilltagande ålder, och ökad erfarenhet, stiger också överlevnaden och chansen för återfynd minskar. Ytterligare en orsak till att ingen riktigt gammal fågel (ännu?) återfunns kan vara att jag har märkt korpingarna med aluminiumringar. Egentligen skall man använda stålringar då korpen har stark näbb och anses kunna ta av sig en ring av det mjukare materialet aluminium.

Det ovan beskrivna är ett exempel på vad ringmärkningen kan bidra till för att öka kunskapen om våra fåglar. Även om det inte blev några ungar i mossen på Rådmansö 2006 kommer jag att besöka den även nästa år med förhoppningen att den gamla korphonan fortfarande är i livet och att hon kanske åter har lyckats producera ungar.

Bill Douhan
Rönby
741 94
Knivsta